

LITERATURA TRAKTÁTOVÁ

Literárnímu životu po Lipanech dával stále ráz ideologický boj, proti revolučním létům se však změnila jeho povaha. Když bylo roztrženo revoluční hnutí, na místo agitační tvorby, doprovázející revoluční boje a snažící se působit na jejich průběh, nastoupila literatura soustředěná na otázky teoretické a mravní povahy. Tak se znovu intenzivně skládaly polemické spisy a důrazně se uplatňovalo živé slovo kazatelské.

Zvláště oblíbenou literární formou pro řešení aktuálních otázek byl traktát, který svým dosahem ovšem daleko přerůstal oblast náboženskou, protože se v náboženské formě řešily vlastně všechny významné politické a sociální otázky; ať už šlo o boj utrakvistů s římskou reakcí, nebo o spory uvnitř utrakvismu samého, v podstatě šlo vždycky o boj pokrokových sil s reakcí.

MIKULÁŠ Z PELHŘIMOVA (BISKUPEC) TÁBORSKÁ OBRANA

Mikuláš z Pelhřimova (zvaný Biskupec) představuje v ideologickém boji mezi stranou táboorskou, stranou pražskou a katolickou církví oficiálního zástupce strany táboorské. Přesnější životopisná data o něm nacházíme až k r. 1409, kdy se stal bakalářem; r. 1411 byl členem koleje královny Hedviky v Praze, od r. 1415 farářem, nejprve v Kondraci pod Blaníkem, pak v Písku. Zasažoval s velkým zaujetím do ideového boje proti pražským mistrům, ať už šlo o užívání ornátů při mši (hádání ve Zmrzličově domě r. 1420), o hádání na Konopišti r. 1423 nebo o spor v otázce transsubstanciace, tj. přeměny chleba a vína při mši v Kristovo tělo a krev. Zúčastnil se i jednání v Chebu (1432) o účasti husitského poselstva na basilejském koncilu, i samého jednání v Basileji (1433) a po svém návratu bojoval dále proti pražské straně. Po jejím vítězství a po pádu Tábora (1452) byl Biskupec vězněn až do smrti jako radikální politický představitel táborství; zemřel ve vězení kolem r. 1459.

Jeho literární dílo tvoří četné polemiky, postila na Zjevení sv. Jana, latinsky psaná *Táborská obrana* (*Confessio Thaboritarum*) a tzv. Kronika táboorská (*Chronicon sacerdotum Taboriensium*), cenná především jako historický pramen. Latinský jazyk jeho spisů byl vynucen snahou přizpůsobit se v polemice literární formě odůpřce, pražské strany.

V otištěné ukázce z Táborské obrany je přímo programově formulována zásada, v jejímž duchu Biskupec vždy ve svých projevech usiloval o širokou srozumitelnost svých názorů a o přesnost výrazu.

Léta páně 1431 bylo na obecném sněmu Českého království zvoleno dvanáct osob z pánů, rytířstva, zemanů, měst a obcí z Českého království, přidržujících se božího zákona, a bylo jim ode všech uloženo pečovat o dobrý řád mezi sebou i mezi kněžími obou stran. Ti pak z moci vlastní i za
5 všechny ostatní stanovili téhož roku na svátek sv. Jiří slyšení nám, kněžím tábořským na jedné straně, a našim odpůrcům, mistrům a kněžím pražským na straně protivné. I shromáždili jsme se, příslušníci obou stran, řádně v předvečer svátku sv. apoštolů Filipa a Jakuba v koleji Karlově a stanuli
10 jsme před uvedenými zvolenými zástupci, kteří nás měli vyslechnout za přítomnosti mnoha kněží a množství lidí světských.

Mistr Jan Rokycana přednesl nejprve proti nám některá obvinění, a to jménem svým i ostatních pražských mistrů a kněží. Po přednesení těchto obvinění, dříve než jsme na ně my, řečníci tábořští kněží, odpověděli, především jsme za přítomnosti zmíněných auditorů, mnoha kněží a světských
15 lidí odevzdali jim do rukou na pokyn řečených auditorů v soustavném vy-psání naši při, kterou pod vůdcovstvím božím otevřeně vedeme proti jmeno- vaným mistrům a kněžím pražským.

Tuto při zde vypíšeme, nikoli sice týmiž slovy, avšak pokud jde o obsah, co nejpřesněji a co možná stručně a zhuštěně. Tento náš spis
20 obsáhne dvě hlavní části. V první popíšeme naši při, o kterou se zasazujeme, a doložíme ji zákonem božím a autoritou svatých učitelů, pravdivě na něm založenou. V druhé se obrátíme proti spisům mistra Jana Rokycany a jeho přívrženců, kteří hojně, vždy znovu a znovu, píší proti našemu stanovisku shodnému s obecnou církví a proti našemu výkladu pře; dříve však odpo-
25 víme na obvinění od něho proti nám vznesená.

Prohlášení o tom, co jsme řekli a co chceme říci

K první části tedy:

K ujištění a k bezpečnému dotvrzení toho, že nade vše usilujeme o čest boží, o prospěch církve a o to, abychom byli věrnými údy pána našeho
30 Ježíše Krista, předesíláme následující prohlášení, že v naději našeho pána Ježíše Krista jsme zastávali, zastáváme a pevně zastávati žádáme všechnu pravdu hodnou víry, vyznávající z upřímného srdce, že zákon Kristův jako celek představuje pravdu tak pevnou, že z něho nemůže odpadnout ani
35 jedině jota, ani tečka. Jednotlivým jeho článkům věříme v tom smyslu, v jakém jim přikazuje věřit blahoslavená trojice. Věříme dále, že jeho dům, to jest pravá jeho nevěsta, svatá církev, je tak pevně založena na pevně skále, že brány pekelné ji nikterak nemohou přemoci, a skláníme pokorně, pokud jde o naše výroky, minulé i budoucí, své šíje před poučením našeho spasitele, před jehož soudnou stolicí staneme, hotovi vydat počet ze všeho,

40 upřímně a věrně žádající být jeho učedníky a zákon jeho v celku i v jednotlivostech poslouchat; a jsme odhodláni v naději jeho vlastní kruté smrti raději vytrpět umučení, než bludně cokoli říkat nebo tvrdit něco, co by se protivilo vůli Kristově a jeho pravé nevěsty církve, jakož i výrokům církevních učitelů, opírajících se pravdivě o jeho zákon.

45 Dále prohlašujeme, že obranou bodů, pro něž nás protivná strana napadá, a tím, že jí v tom odpíráme, nemíníme nic ubírat z Písma svatého ani zamítat názor některého svatého učitele nebo kohokoli jiného, je-li pravdivě opřen o Písmo. Protože však máme bedlivý zřetel k pronásledování mnoha věrných pro tyto body i k jejich hroznému kaceřování a upalování
50 pro ně, jakož i ke skutečnosti, že mnohá lidská učení se velebí a vynášejí na roveň zákona, ba i nad sám zákon, takže bývají Kristovu zákonu na překážku, na újmu i na obtíž, se vši snažností jsme směřovali a stále chceme směřovat k tomu, aby všechna nebezpečí toho druhu byla odrážena ode všech Kristových věrných a aby vše lidské a k božimu zákonu dodatečně
55 přidané bylo za přidané považováno; a naopak zase to, co je boží, aby bylo ode všech lidí za takové drženo a nikdo aby se nedomníval, že snad Kristus se svými apoštoly nepostačuje pro podání a zachovávání božího zákona.

A jestliže nás kdo pravdivě poučí zákonem božím, činy Kristovými a apoštolskými a sněmy prvotní církve i učiteli, pravdivě se opírajícími
60 o zákon, že jsme se v čem dopustili přestupku proti víře nebo proti dobrým mravům, proti obřadům, jež zachovávali první křesťané spolu s apoštoly podle Kristova učení, anebo že jsme za jakýchkoli okolností sešli z pravé cesty, hotovi jsme poslechnout pravdy a s ní vytrvat vědouce, že pravda nade vším vítězí. Je tedy zřejmé, že nejsme zatvrzeli ve svém stanovisku,
65 nýbrž že jsme hotovi znovu uvěřit pravdě, dokáže-li nám někdo řečeným již způsobem, že jsme se od víry odchýlili.

Připomínky ke všemu, co chceme dále říci

Poněvadž každému věřícímu sluší začínat od Krista Ježíše jako od prvního počátku, který platí sám sebou, od něho tedy začínáme po předchozím prohlášení i my a žádáme pokorně, aby velebnost všemohoucího
70 boha ochraňovala počátek tohoto našeho díla, řídila jeho pokračování a dovedla jeho závěr k chvále a cti své i všech jeho svatých. Předeseíláme pak tyto připomínky, z nichž první je tato:

Připomínka první. Ježíš Kristus je sám nejlepší zákonodárce (Jak. 4),
75 pán náš a ustanovitel práv našich (Iz. 53), základ všelikého soudu, příslušícího křesťanu (1 Kor. 3), v němž se otcí zalíbilo a jehož příkazuje poslouchat (Mat. 17). Je pravidlem a neklamnou mírou, jíž dlužno měřit vše, i co je proti zákonu, i co je podle zákona. Jeho sluší nejbezpečněji následovat

80 jako vzoru ve všem, co se týká víry a života křesťanského i mravů a k němu především a nejvíce přihlížet.

Připomínka druhá. Zákon Ježíše Krista, to jest zákon evangelia, vyniká nad Zákon starý i nad jiné zákony stručností, nevelkým počtem svátostí a snadnou uskutečnitelností. Sám o sobě zcela dostačuje k řízení bojující církve a nikdo na svém pozemském putování do pravé vlasti nepotřebuje
85 k němu přidávat ještě nějaký jiný zákon. Vždyť je-li náležitě zachováván, učí dokonale, jak by měla být obecně vykořeňována všechna nespravedlnost ze státu a jak by měl být trestán, kdokoli se proti zákonu provinuje, i jak by bylo třeba všeliká práva křesťanova zaručovat a dávat jim průchod. Bez nebezpečí omylu z něho poznáváme, čemu věřit a v co doufat, i kterak
90 uzpůsobovat sebe i stát, jaký zákon nám odevzdal Ježíš Kristus a jaký kromě něho nemohl ustanovit nikdo z lidí, aby byl tak všestranně přiměřený každému člověku, vhodný pro každý stav a pro všechny okolnosti, aby byl všude a vždy plněn bez jakékoli výjimky, která by v řečeném zákoně nebyla v míře zcela postačitelne obsažena.

95 Připomínka třetí. Pod slovem víra sluší rozumět pravdy, jimž mají věrní věřit, vymezené především tím, co je psáno v kánonu bible, a pravdy nesporně hodné víry a takové, jež lze z nich přímo vyvozovat. Cokoli však není určeno těmito pravdami ani se nedá, jak pověděno, z nich vyvodit, to nutno považovat za přidané od lidí.

100 Připomínka čtvrtá. Ačkoli výroky apoštolských svatých učitelů nelze přijímat jako důkazy pro závaznost církevních dogmat, nicméně pozemští poutníci mohou jejich úsudky přijímat a jsou přípustné, pokud v nich mluví Kristus a pokud je lze pravdivě a přímo odvozovat z výslovného zákona našeho pána Ježíše Krista. Neboť svatí učitelé vyslovují něco podmínečně,
105 něco jako domněnku nebo pravděpodobnost, někdy tvrdí něco, co přesahuje jejich mínění, jako by to byla víra, a jindy se vyjadřují bojovně a odmítavě, navzájem se kaceřující a odsuzující, a často se jim přihodí, že jejich slova mají dvojí smysl.

Připomínka pátá. Ačkoli mystické tělo Kristovo bylo třeba po čas
110 Starého zákona vzdělávat jako mladou dívku mnoha znameními přístupnými smyslovému vnímání, s dospíváním církve za času milosti není již nutné věnovat tolik pozornosti znamením tohoto druhu; avšak jestliže Kristus některá znamení schvaluje, pak je dovoleno užívat některých obřadů, pokud zbožnost pozemských poutníků je ještě nedokonalá, vždy
115 však s umírněností, a je třeba se přitom vyvarovat nadměrného vynášení, neužitečného zaměstnávání, rozmnožování obřadů, neodůvodněného zavazování k nim nebo zase neodpustitelného zprošťování od nich. Je nutno nepřipisovat jim jakoukoli božskou moc a necenit je stejně vysoko jako zákon nebo dokonce nad zákon a nezatěžovat jimi církev více, než tomu
120 bylo ve Starém zákoně, když přece Kristus chtěl mít církev za času milosti

oprostěnu od podobných přízdob. Žádná soukromá ustanovení tohoto druhu nebudtež přípustná a lid si je nesmí dát vnucovat jako závazná, leda pokud usnadňují zachovávání Kristova zákona.

125 Přípomínka šestá. Mnohé přimysleli lidé ne pro účinnost, ale jen pro okázalost a názornost, avšak v docela jiném smyslu, než v jakém je o této věci psáno v zákoně.

Přípomínka sedmá. Kněží, kteří nedbají obřadů později přidaných lidmi ke Kristovu zákonu, obřadů, které tento zákon zkracují, znemožňují, omezují a zatěžují, ti v této věci – při splnění ostatních příkazů – nehřeší.

130 Přípomínka osmá. V evangeliu Ježíše Krista je plněji, závazněji a směrodatněji vymezena všechna pravda, již mají věrní věřit a podle ní jednat, zvláště pokud jde o svátosti, nežli v nynější církvi římské, v jejíž víře, smyslu, obřadu a vážnosti jsou dnes od mnohých vychvalovány a rozšiřovány různé novoty, takže se jimi zastírají ony svátosti, jako by nestačily. Naopak ryzími božskými pravdami svatého evangelia, které jsou
135 jasné a samy sebou zřejmé, lze všechny výpovědi mnohem spolehlivěji utvrdit, pevněji odvodit a užitečněji si je osvojit.

1 na *obecném sněmu Českého království*: v Kutné Hoře v únoru 1431; sněm zvolil dvanáct zemských vladařů – 5 na *svátek sv. Jiří*: v pondělí 23. dubna 1431 – 8 v *předvečer svátku sv. apoštolů Filipa a Jakuba*: 30. dubna 1431 – 11 *Jan Rokycana*: volený arcibiskup strany podobojí – 28n. *K ujištění a k bezpečnému dotvrzení toho...*: tento odstavec obsahuje některé ohlasy Husovy protestace, napsané úvodem ke spisu *De sufficientia legis Christi*; viz zde v 1. sv. na s. 175n. – 58n. *A jestliže nás kdo pravdivě poučt zákonem božím...*: podobně zní sedmý článek proslulého „soudce chebského“, zásad, domluvených mezi husity a zástupci basilejského koncilu v Chebu 18. května 1432 – 63-64 *pravda nade všim vítězí*: heslo odvozené z 3 Esdr. 3,12 – 68 *Poněvadž každému věřícímu sluší začínat...*: i tato věta je ohlasem Husovy protestace ve spise *De sufficientia legis Christi* – 84 *do pravé vlasti*: tj. do nebeské vlasti, k spasení – 96 *v kánonu bible*: kánonem rozuměli táborští souhrn biblických knih, z nichž lze vyvozovat pravé učení – 109 *mystické tělo Kristovo*: mínění starozákonní vyvolení boží (jako předobraz pozdější Kristovy církve)

OBRANA TÁBORSKÝCH

Tento český spisek, kterým táborští odpovídali na žaloby šířené druhou stranou, zvláště mistrem Janem z Příbramě, ocenil už Palacký pro jeho velikou jazykovou hodnotu. Třeba i ostatní husitské strany vyvíjely značné úsilí o prohloubení a propracování odborné češtiny, zásluha táborských byla ze všech husitských stran největší. – Z Obrany uvádíme ukázkou táborského stanoviska k transsubstanciaci s polemikou proti názorům Jana Rokycany, předneseným na kněžském shromáždění v Kutné Hoře v červenci 1443.

Aby však pravda v tom lépe a pravějie poznána byla a strana nikteráž nejsúc slyšiena druhé po řečech strany tak lehce potupována a odsuzována